

Kodolányi Gyula

A kormányzó halála

műhelytanulmány

A mű szövege a Hítel karácsonyi számában jelent meg

kormányzó halála hírtelen moccano ötletből lassan, meg-megugorva sarjadt elő, legalább három évig élve a formálódó művek titkos életét, most, a bemutató után sem állt meg növekedése. A további előadásokon is változni fog, sokszólamúsága és az előadók egyénisége folytán. A játék története, hangneme valamikor 1986-ban kezdett mocorogni Szabados György, a Nagymaroson élő zenésztárs képzetelemben. Szabados felfigyelt a magyar népi színjátékos emleketben foszlányosan felbukkanó, elfeledett szerepi motívum elemekre, s ezekben a japán kabuki és más távolkeleti színpadi műfajok moiváimaira ismert. Olyan korszerű játékokról álmodozott, amelyben a kabuki és a tokielében érett és élő színház világa és stílusa szűrődik át a mi problémáinkban, a mi érzékenységünkön. Amelyben a látáslag egzotikus stílus és személet teremti meg azt a közeget, melynek révén a mi máli történetünk értelmét nyer mint örök történet; testközelisége megmarad, de elviselhető is lesz.

Olyan játékról gondolkodott Szabados, amelyben zenének, szövegnek és mozgásnak egyforma szerep van – s ami egészen más, mint amit mi opera vagy ballet néven ismerünk. Bizonyos tekintetben szilábítbak, bizonyos tekintetben akár nem falak, meg csak nem is fessz japáni paravánok, hanem inkább hatalmas térségrek nyíló ablakok. A távolkelet, persze: de a saját művészetünk forrásai is, olyan távolra, ahonnan a múlt már időtelenség, a nyers jelen dobteneték bukkan föl.

Szabados ekkoriban, egyik bácskai látogatásán barátkozott össze – talán Bicskei Zoltán, talán Tolnai Ottó révén – Nagy Józseffel, alias Josef Nadj-gyal, a Theatre Jel koreográfus-rendezőjével, aki éppen első nagy „dobására” készült, a „Pekingi kacsára”, melyet átrendült a párizsi hírvén küszöbén. Szabados – a „Pekingi kacsá” és Nagy műhelymunkája láttán – rádobban, hogy amit ő színte csak játékként szövegintert képzetelemben,

1. A Szabados Károly Lányi Zenekar (MAJKVZ) előadja: Szabados György, Haskó Zoltán, Adorján Miklós, Kóboros Kiss Tamás, Lőrinczy Attila, Gressné István, Agárdi László, Kovács Ferenc, Dresch Mihály, Baló Irén, Bencsik Róbert, Csorly Tamás.

létrejöhet, mert van színház, amelyik elő tudja adni, amelyiknek ugyanabban az irányban bontakozik a gondolkodása, mint az övé. Ettől fogva A kormányzó halála közös hajtásként sarjadt tovább. Szabados és Nagy képzetelemben.

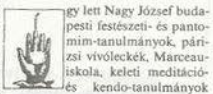
Nagy József, aki a bácskai Kanizsán nőtt fel, még hadapesti festőnévendék korában érezte meg a Szabados-jelenség varázsát – rögtönzés és egyetemes formáértek, spontaneitás és mívség, robbanékonyág és aszkézis, tűz és jég erőt e magányos művészen. Szabados akkoriban, tíz évvel ezelőt, a magyar művészi élet márgóján, klubokban és ritka, kis példányszámú lemezekről szóló kevese de annál ragaszkodóbb hívehez, a hétköznapokon orvósként élt azt a magyar görücsölt és lenyomottságot, amelynek iszapzsúreki bugyraiából az ő zenéjéhez zárandokoltunk, hogy e

talimásg „értelmét”, égi mását, – és valami más étléssünk meg folykor.

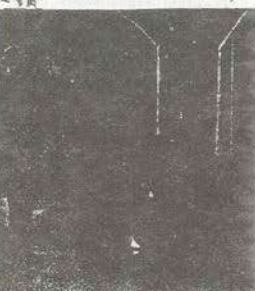
Nagy József a mestert érezte meg benne – a szót nem véletlenül használom: A makulázóan csillogó tudást művészt, aki azt a feléltőséget is vállalja, hogy magatartásával, gesztusaival irányt, finomán jelzett értékeket mutasson az éllangyosult világban a fiatal zenészeknek, akik együtt dolgoznak vele. Akinék bartóki magyarságot – bármily lejárattól is ez a jelző – a kozmikus otthonosság hitelesíti és az otthonosság és archaikus és klasszikus távolkelet szemlemben; és hielesíti az elmúlt negyedszázad amerikai ütérésörre emlékeztető hite a teljes újrajrkezés értelmében és erőlkömben. A sok ezer éves hagyomány tudata az idegekben – és az emlékezés mint nosztalgia teljes kitörése.

Az újrajrkezés erőlkömb a kiütörök, megfenekekélek, bukások teljes végjárását parancsolja, a jirt utat el-

határozott, megátalkodott kerülésé. Így lett az orvos – és ma is orvos – Szabados jazz-zongoristából, majd a free jazz nemzetközi hírl szerzőjéből a zene és a kultúra egész világát újragondoló magyar komponista. Mert vannak pillanatok – és magam is ezt életem meg – amikor a lehetőségek szellemi út Budapestről Magyarországra, történetesen San Franciscón, Japánon, Mongólián, Párizson át vezet.

Így lett Nagy József budapesti festészeté és pantomim-tanulmányok, párizsi vívölécék, Marceauiskola, keleti meditatáció és kendo-tanulmányok

4. Döbri Dénés és Sárvári József a kertjelenet próbáján. Folt: Gressné István

szorán mozgásművészt – olyan korcográfus, akiben az új táncművészet egyik nagy felfedezettjét ünnepli a francia szakszajtó. A „kiütörök” használ mindíg utólag derül ki – vagy mondjuk így, kiderül, egyszer, ha nem fog el addig a cernája az embernek. Nagy jellegzetes táncszínházában az eredeti festői látás nemcsak a díszletek és jelmezek kigondolásában érvényesül, hanem azokban a mozdulat- és eslekmény-öleletekben is, amelyekből a szürrealizmus és a koncept art szelleme közömbt ránk. De épp ily fontos a mozgáskultúrában a vívó, a kendo-játékos robbanékonyága, Marceau pantomim-világa, és a hagyományos ballet és a néptánc kultúrája is. Nagy avangárd attitűdje, nagyon mai groteszk agresszivitása a klasszikus

távolkelet és a népművészet távlatában nyeri el mélyeséget. Talán egyetlen dolog ritka benne: a csend és a mozdulatlanág. A kormányzó halálában Sárvári József – a kormányzó – nagy csendjei és Marion Moretux – a szenteske – fájdalmas és figyelő mozdulatlanágá megteremteti az ellentétot, de a színpadon a robbanó, örvénylő mozgás uralkodik. A mozdulatlanág stílusról Nagy József egy orvénves japán táncost szeret idezni, aki azt mondta nemrég: most, hogy elérkezett munkásságára képzés szakaszába, végre eljutott oda, hogy a mozdulatlanág tud figyelni, főként pedig a csend előtti és utáni pillanatra.

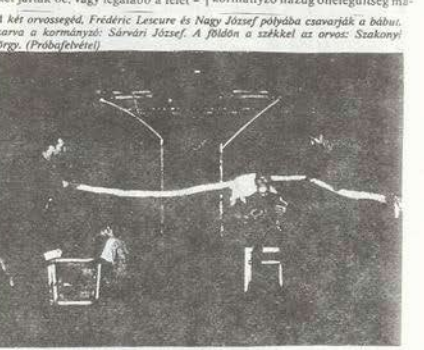
Ebben a hivatkozásban kimonótlan az is ott rejlik, hogy Nagy nem áll meg az úton, csak pillanatokra. A fényes sikerek fordulóin higgadtan és alszálat tekint vissza, főként pedig mindig előre, az emlékdőre. A nehéz feladat mindig a következőre, nem a mostani. Hiszen a mostaniban benne vagyunk, azonosultunk vele, azt éljük. Ami a múltat, az elvezetett életet: így volt, tán igaz sem volt, ahogy a népmese mondja. Ebben a szemlemben szolt Szabados György is a bemutató napján, a színházi világban elkepesztőnek számító higgadtággal: „az előadás már csak a tarjé a kacsán”.

Nagy köré olyan táncosok gyűltek, akik mind az övéhez hasonló kiütörök jarták be, vagy legalább a felet –

hiszen öt-tíz évvel fiatalabban nála. Sárvári József, Tolnából, a bolondot játszó Döbri Dénés maga is Bácskából. Mások Budapestről. Párizsból, Amerikából. Éveket töltöttek el máli mindnyájan Nagy műhelyében, és az egyetlen elkepezhető életformának tekintik a közös munkát, a színtelen közös öntépezést. Nagy József lelki és szakmai biztonságát – miközben elvárja az önállóságot, a szerepek belőrl való felépítését, megint csak keleti módon, a meditatáció figyelmével és ráérzésével. Ó maga rendkívül keveset mond, és ami a próbákban elhangzik, még inkább a többiek egymást segítők, kiigazító megjegyelése, mint az övé.

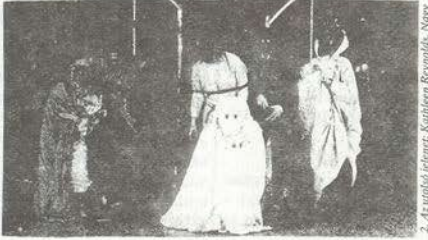
csendről meg ennyit: most, úgy látszik, a hazudozás túljártúzott pantomimjának és a fergezés, akrobatikus kiütörök indulatokról, jött el a ideje. Meg kell mostanunk ezt is: Robert Wilson minimális színtelét, az abszurd csendje után, amelyet Pilinszky a maga költői gesztusaival indulatokról, jött el a ideje. Meg kell mostanunk ezt is: Robert Wilson utáni egyszerűen, a burleszk, a groteszk keleti expresszivitással és arányérzésű felismert világát is meg kell jelenítenünk. Ez is abszurd világ, és ez is mai. Az Auschwitz, az atombomba és 1957 dobtenetének csendjét idéző Wilson utáni egy másik, nekünk legalább oly ismerős, a Kormányzó hazug önlelteltség má-

3. A Kéz orvóságról, Frédéric Lescurre és Nagy József pályába csavarják a bábus. Tolnain a kormányzó: Sárvári József. A földön a székkel az orvos: Szakonyi György. (Problémavétél)

Szabados ekkoriban, egyik bácskai látogatásán barátkozott össze – talán Bicskei Zoltán, talán Tolnai Ottó révén – Nagy Józseffel, alias Josef Nadj-gyal, a Theatre Jel koreográfus-rendezőjével, aki éppen első nagy „dobására” készült, a „Pekingi kacsára”, melyet átrendült a párizsi hírvén küszöbén. Szabados – a „Pekingi kacsá” és Nagy műhelymunkája láttán – rádobban, hogy amit ő színte csak játékként szövegintert képzetelemben,

2. A színház pártján: Kálmán Péter, Nagy József, Hírel István, Szakonyi György, Döbri Dénés, Csetik Tiborné.

Folt: Gressné István

